

RAPPORT 2018:2

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

BREDBAND I NUNNETRÄDGÅRDEN

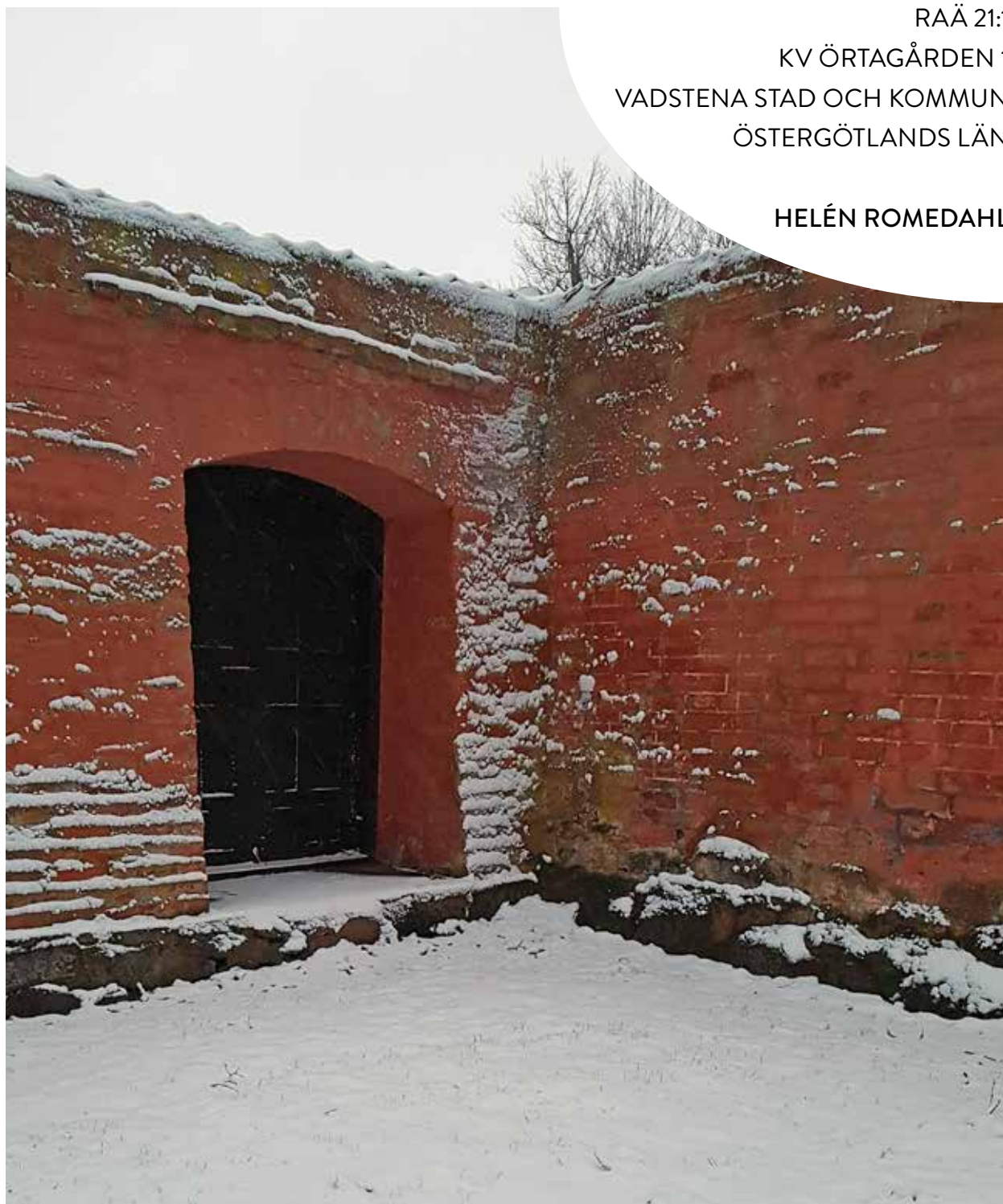
RAÄ 21:1

KV ÖRTAGÅRDEN 1

VADSTENA STAD OCH KOMMUN

ÖSTERGÖTLANDS LÄN

HELÉN ROMEDAHL



Bredband i Nunneträdgården

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.....	4
Syfte och Metod.....	5
Resultat	5
Referenser	7
Tekniska uppgifter	8

Omslagsbild: Del av muren i Nunneträdgården. Foto Helén Romedahl, ÖM.

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

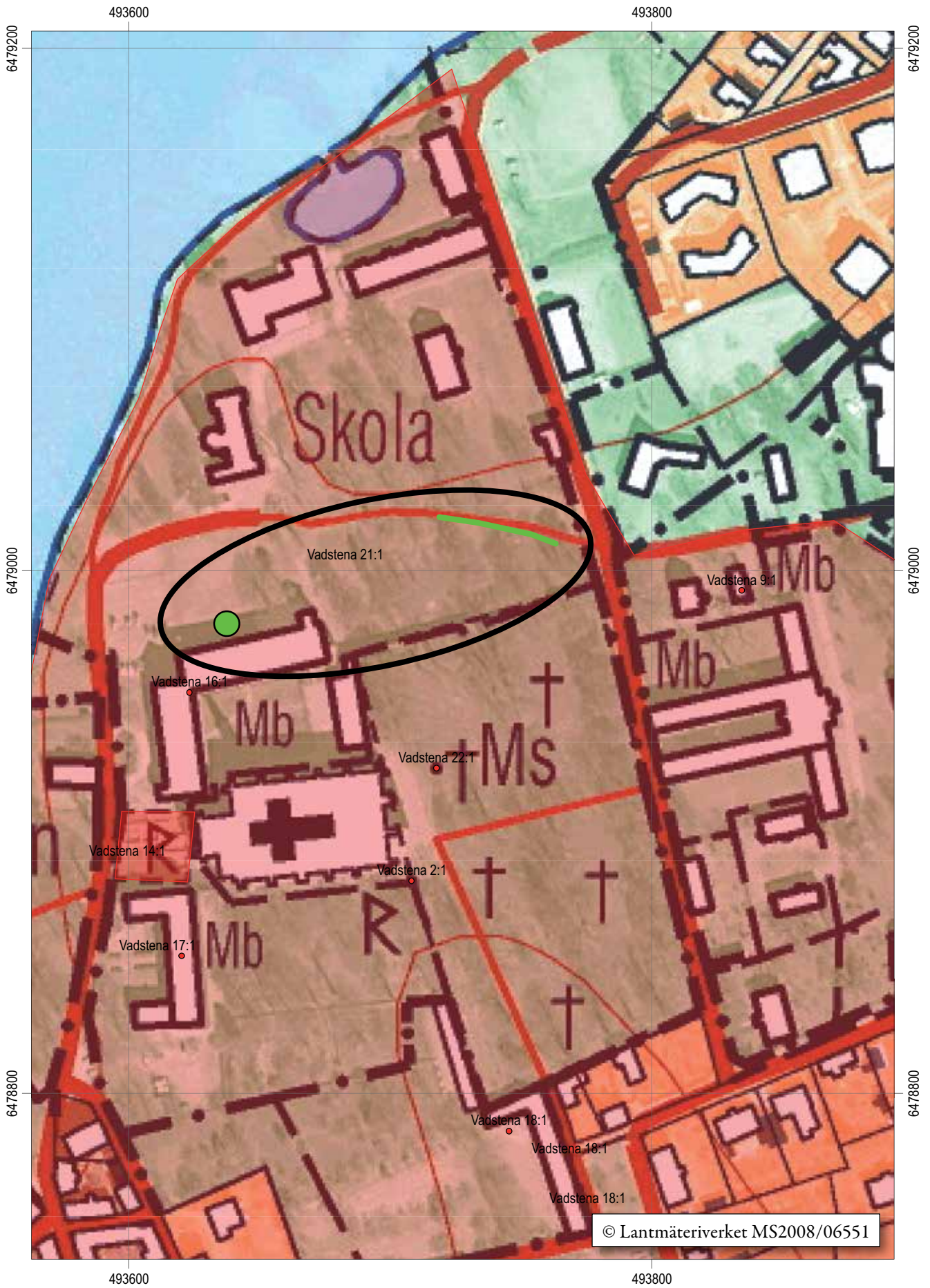
Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Den 13 december 2017 utförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Nunneträdgården, kv Örtagården, Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Arbetet utfördes i samband med schaktning för bredbandsledningar. I schaktet dokumenterades olika skikt med grus samt ett lerigt lager som innehöll en del sten. Fynd av en flintgodsskärva i lerlagret antyder en ganska sentida datering, ca 1800-tal. En schaktgrop upptogs också i nära anslutning till Sancta Birgitta Klostermuseum, på platsen för en tidigare nedgrävd telebrunn. Här fanns bara uppschaktade och återfyllda massor och således inget av arkeologiskt intresse.

Helén Romedahl
antikvarie





Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdena markerade. Skala 1:2 000.

Inledning

Den 13 december 2017 utförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Nunneträdgården, kv Örtagården, Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Arbetet utfördes i samband med schaktning för bredbandsledning. I schakten dokumenterades olika skikt med grus samt ett lerigt lager som innehöll en del sten. Fynd av en flintgodsskärva i lerlagret antyder en ganska sentida datering, ca 1800-tal. Den arkeologiska schaktningsövervakningen utfördes efter ett beslut av Länsstyrelsen Östergötland. För de arkeologiska kostnaderna svarade Vadstena kommun. Ansvarig för undersökningen och rapportarbetet var undertecknad.

Områdesbeskrivning

Vadstena omtalas första gången år 1268 i de skriftliga källorna. Där fanns då ett kungligt gårdskomplex med en palatsbyggnad. Gården donerades av kung Magnus och drottning Blanka 1346 för byggandet av heliga Birgittas klosterstiftelse (Fritz 2000:59ff). I samband med klosteretableringen började staden att växa fram och den fick sina stadsprivilegier år 1400. Palatset och området kring detta undersöktes på 1950- och 1960-talen (Andersson 1972) varvid man hittade lämningar som tydde på att det legat en äldre trähusbebyggelse på

platsen. Bland fynden fanns ett engelskt mynt daterat till 978 - 1016 e Kr (Stibéus 2000:45ff). Kungsgården bestod sannolikt av en huvudbyggnad som i dag utgörs av den norra klosterlängan som rymmer Sancta Birgittas klostermuseum och två flygelbyggnader som nu motsvaras av klosterhotellet och trossboden. På gårdsplanens södra sida fanns ytterligare en byggnad och söder om platsen för den senare tillkomna klosterkyrkan fanns två byggnader som av heliga Birgitta benämns som det lilla respektive det östra stenhuset. Gården kan eventuellt ha varit befäst med en jordvall i söder (Andersson 1972).

År 1369 gav Birgitta order om att bygget av det nya klostret skulle påbörjas. Enligt klosterdiariet ska gården då ha legat öde och bestått av ruiner. En bild som emellertid inte verkar stämma med det som Ivar Andersson dokumenterade vid sina undersökningar av byggnaderna (Andersson 1972). Arbetet med klosterbygget fortsatte sannolikt ända fram till den stora invigningen 1430. Vid denna tid hade dock den heliga Birgittas kloster varit i bruk sedan länge. I samband med reformationen fördrevs munkarna från klostret 1549-50. Nunnorna fick dock, av olika anledningar, bli kvar till 1595 och året därpå stängdes klostret definitivt.

Troligen stod husen mer eller mindre oanvända från 1641 då delar av klosterbyggnaden revs och de återstående delarna av nunneklostret byggdes om till



Figur 3. Undersökningsområdet mot bakgrund av 1705 års karta (LMA: D 121-1:3). Skala 1:3 000.

krigsmanhus. De delar som blev kvar utnyttjades som trädgårdsmästarebostad och bostad åt Gustav Vasas son, hertig Magnus. Senare kom även dessa delar att ingå i krigsmanshuset – en verksamhet som upphörde år 1783. Fram till 1795 stod byggnaderna öde då de byggdes om till kurhus och sedan lasarett. Nunneklostret förvandlades 1815-1816 till korrektionshus, dvs fängelse. Från 1827 fram till 1951 brukades byggnaderna som hospital under benämningen Birgittas sjukhus. Därefter har verksamheter som folkhögskola och vandrarhem bedrivits i lokalerna.

Tidigare undersökningar i närområdet

1987 gjordes en provundersökning av Folkhögskolans område närmast palatset (norra Klosterflygeln) då man hittade ett stenskott stolphål som tolkades som kommande från en byggnadsställning. Vidare framkom tre grundmurar från senare tid och ett humöst kulturlager som tolkas som trädgårdsjord från 1200-talet och framåt.

År 2000 undersöktes ett schakt för avloppsledning som sträckte sig från Trossboden och norrut, mot Folkhögskolan. Vid ytan närmast palatset hittades flera stenläggningar där den understa tolkas vara äldre än palatset. Kulturlagret som den understa stenläggningen låg i fortsatte norrut.

Under de senaste åren har ledningsarbeten genomförts söder om den ruinpark som finns väster om kyrkan. Där påträffades bl a två äldre strandskoningar och tidigare undersökta murar från klosterbyggnader (Magnusson 2011). Dessutom har schakt för el och dränering grävts i klosterområdets allra nordligaste del, vid Folkhögskolan. I detta område fann man odlings- och utfyllnadslager i form av omrörda kulturlager (Magnusson 2012).

År 2013 gjordes en undersökning inom fastigheten Örtagården 1:11. Området visades sig vara kraftigt stört av flera äldre ledningar. Det fanns emellertid orörda partier som bl a uppvisade ett sotbemängt kulturlager som tolkades vara ett äldre matjords-/odlingslager. Från lagret tillvaratogs ett förkolnat sädeskorn och detta kunde ¹⁴C-dateras till vikingatid (Karlsson 2015).

2014 gjordes en arkeologisk förundersökning i Örtagården 1:1. Under ett 0,3 m tjockt marjordslager framkom kulturlager. Överst en nivå med kalkbruk och därunder ett lager med äldre matjord (Räf 2014).

Syfte och Metod

Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var att tillse att fast fornlämning berördes så lite som möjligt. Fornlämningar som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras.

Den arkeologiska undersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning i samband med att schakt för bredband grävdes – med en liten bandburen grävmaskin. Schaktet dokumenterades med sektionsritning och digital fotografering. Inga fynd tillvaratogs. Dokumentationsmaterialet i form av sektionsritning och foton förvaras på Östergötlands museum. Fyndmaterialet i form av tegel och en skärva flintgods tvättades, granskades och kastades sedan.

Resultat

Schaktlängden uppgick till totalt 50 m och upptogs i befintlig grusgång. Schaktets bredd var ca 0,3 m och schaktdjupet var 0,25 m, vilket var ett grundare schaktdjup än vad som framgick av den ursprungliga ansökan till Länsstyrelsen.

Lagerföljden beskrivs här nedan i korrekt stratigrafisk ordning, dvs från det äldsta till det yngsta lagertaget. I schaktets botten, 0,25 m under dagens marknivå, fanns dels ett lager med mörkt grus och dels ett kompakt sotigt lager. Sedan följde ett lerigt lager som innehöll en del sten. Emellertid verkade det inte röra sig om en sammanhängande stenläggning – utan stenen verkade mer sporadiskt förekommande. I lagret fanns även en del tegel, bl a taktegel. Fynd av en skärva flintgods antyder att det ska betraktas som relativt sentida, kanske från ca 1800-tal även om 1700-tal inte heller går att utesluta. Lerlagret överlagrades sedan av två nivåer av grus, med en tjocklek på 0,06 m vardera.

Då schaktet var väldigt begränsat, till både bredd och djup, går det inte att dra några detaljerade slutsatser av de lager som framkom – vare sig vad gäller funktion, tillkomstsätt och datering. Flintgodsskärvan antyder som nämndes här ovan en sentida datering av det lager vari den hittades – men det skulle kunna röra sig från allt från 1700-tal till 1900-tal.

I anslutning till Palatsbyggnaden gjordes ett schakt i syfte att sänka höjden på en befintlig telebrunn. För detta upptogs ett schakt om ca 2 x 2 m runt brunnen. Från marknivå ner till 0,8 m djup framkom endast uppgrävda och återfyllda sandiga/siltiga jordmassor. Inget av arkeologiskt intresse fanns kvar.



*Figur 4. Schaktet i Örtagården.
Foto från SÖ, Helén Romedahl, ÖM.*



*Figur 5. Schaktet igenlagt efter undersökning.
Foto från SÖ, Helén Romedahl, ÖM.*



*Figur 6. Schaktet vid palatset.
Foto från SV, Helén Romedahl, ÖM.*



*Figur 7. Schaktet vid palatset.
Foto från Ö, Helén Romedahl, ÖM.*

Referenser

- Andersson, I. 1972. *Vadstena kungsgård och kloster*. Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Uppsala.
- Fritz, B. 2000. Det medeltida Vadstena. i: *600 år i Vadstena. Vadstena stads historia från äldsta tider till år 2000*. Red Göran Söderström. Västervik.
- Karlsson, E. 2015. *Vikingatida brödvete vid palatset*. RAÄ 21. Arkeologisk förundersökning. Kv Örtagården 1:11. Vadstena stad och kommun. Rapport 2015:12. Östergötlands museum.
- Magnusson, M. 2011. *Nygamla lämningar vid Klosterhotellet*. Arkeologisk förundersökning, RAÄ 21. Kv Klostret 1, Vadstena stad och kommun. Rapport 2011:73. Östergötlands museum.
- Magnusson, M. 2012. *Ny dränering och elledning vid Folkhögskolan*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 21. Kv Örtagården 1, Vadstena stad och kommun. Rapport 2012:19. Östergötlands museum.
- Räf, E. 2014. *Schaktning i Klosterträdgården*. RAÄ 21. Arkeologisk förundersökning. Kv Örtagården 1:1. Vadstena stad och kommun. Rapport 2014:37. Östergötlands museum.
- Stibéus, M. 2000. Vadstena före staden. i: *600 år i Vadstena. Vadstena stads historia från äldsta tider till år 2000*. Red Göran Söderström. Västervik.
- Tagesson, G. 1987. *Folkhögskolan*. Arkeologisk provundersökning. Vadstena stad och kommun, Östergötland. Östergötlands länsmuseum, rapport. Linköping.

Kartmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv, D 121–1:3. Vadstena. Mätning, 1705

Tekniska uppgifter

Fastighet/lokal/område/sträcka	Kv Örtagården 1
Socken/stad	Vadstena
Kommun	Vadstena
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	Vadstena 21:1
Digitala fastighetskartans blad	64E7j NV
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH90
Mätteknik	Manuell inprickning
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens dnr	431-11233-17
Länsstyrelsens handläggare	Magnus Reuterdahl
ÖM dnr	0356/17
ÖM projektnr	000820
ÖM Intrasisnr	-
Beställare	Statens Fastighetsverk
Kostnadsansvarig	Vadstena kommun
Projektledare	Helén Romedahl
Biträdande projektledare	-
Personal	-
Fältarbetstid	2017-12-12
Totalt undersöktes	15 m ²
Fynd	-
Foto	Digitala
Analys	-
Grafik	Helén Romedahl
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273 Rapport 2018:2 © Östergötlands museum

Östergötlands museum utförde i december 2017 utförde en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Nunneträdgården, kv Örtagården, Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Arbetet utfördes i samband med schaktning för bredbandsledningar. I schaktet dokumenterades olika skikt med grus samt ett lerigt lager som innehöll en del sten. Fynd av en flintgodsskärva i lerlagret antyder en ganska sentida datering, ca 1800-tal. En schaktgrop upptogs också i nära anslutning till Sancta Birgitta Klostermuseum, på platsen för en tidigare nedgrävd telebrunn. Här fanns bara uppschaktade och återfyllda massor och således inget av arkeologiskt intresse.

ISSN 1403-9273

Rapport 2018:2